

2024 in beeld

Lees het jaarverslag van
Expertisecentrum Euthanasie

Open ramen

Esther Pans pleit voor openheid rond
de Nederlandse euthanasiepraktijk

Dag Liefste Kees

Marijke van Vuure over de
euthanasie van haar man

‘Waardig
sterven
blijft een
brandend
thema, ook
voor mij.’

Willeke Stadtman, arts bij Expertisecentrum Euthanasie, over euthanasie, eigen regie en de moed om los te laten

Begin dit jaar verscheen de herziene versie van *Slotakkoord*, het allesomvattende boek over euthanasie, hulp bij zelfdoding, voltooid leven en sterven in eigen regie. Schrijver is Willeke Stadtman, sinds tien jaar arts bij Expertisecentrum Euthanasie. Waarom moest de update er komen? En hoe kijkt zij zelf naar de dood?

Willeke Stadtman (1950) is arts en docent bij Expertisecentrum Euthanasie en ook columnist van de Vrienden-nieuwsbrief. Voor ze in 2015 startte bij het expertisecentrum, werkte ze ruim dertig jaar in de zorg, eerst als arts en later als bestuurder. In haar eerste jaren als arts bij het expertisecentrum bemerkte Stadtman de onduidelijkheid die er leefde over het levenseinde en de (on)mogelijkheden van de euthanasiewet, zowel bij haar patiënten als hun omgeving. Om helderheid te bieden, besloot ze de antwoorden in een boek te vatten. Dat werd *Slotakkoord*, vol praktische informatie over haar complexe dagelijkse praktijk. Alle thema's rondom euthanasie, hulp bij zelfdoding, voltooid leven en sterven in eigen regie passeren de revue, per onderwerp 'verlevendigd' met een persoonlijke portret van een patiënt met een euthanasieverzoek. Ook de artsen en verpleegkundigen die met zo'n wens te maken krijgen, komen aan het woord. Dat maakt het boek, behalve informatief, vooral ook menselijk.

Negen jaar later is er nu de bijgewerkte versie van uw boek *Slotakkoord*. Wat biedt de nieuwe uitgave?

“Met *Slotakkoord* wilde ik het euthanasieproces inzichtelijk maken voor een groot publiek. Aan de opzet is niets veranderd, de nieuwe versie is vooral geactualiseerd. De wetgeving en het debat rondom euthanasie hebben zich in de [vervolg](#) →

‘De meeste patiënten die een beroep op me doen willen niet dood, ze willen dat het lijden stopt.’

→ loop der jaren natuurlijk ontwikkeld. Neem de uitspraken van de Hoge Raad over wilsonbekwaamheid bij dementie, discussies en voorstellen over euthanasie bij voltooid leven en psychiatrie. Dit was een goed moment om te laten zien wat de ontwikkelingen betekenen voor de dagelijkse praktijk rond euthanasieverzoeken.”

Is het soort vragen van patiënten met een euthanasieverzoek veranderd?

“Wat me opvalt is dat patiënten mondiger zijn geworden, vooral in het geval van somatische ziekten. Dat merk ik bijvoorbeeld tijdens een eerste huisbezoek. Wanneer de verpleegkundige en ik de procedure uitleggen en vertellen over het onderzoek en de gesprekken die gaan volgen, dan onderbreekt de patiënt weleens ongeduldig: ‘Procedure, hoezo een procedure? Ik mag toch zeker zelf wel weten dat ik dood wil?’ En dan zeg ik: ‘Zeker. Maar als u het ons vraagt om uw leven te beëindigen, dan doen wij dat op de manier waarop de wet dat voorschrijft.’ Er zijn mensen die denken dat euthanasie een recht is. Ze vergeten dat ze daar een arts voor nodig hebben en dat die arts een professional is én een mens.”

Hoe reageert u dan?

“Soms word ik wel even kribbig. Zeker als ze vragen: ‘Waarom doet u zo moeilijk? In andere landen gaat het heel makkelijk.’ Daarin schuilt onwetendheid. Ik zeg dan dat Nederland een ‘paradijs’ is waar het om euthanasie gaat. Ook leg ik uit hoeveel er komt kijken bij de uitvoering van euthanasie volgens de normen van de wet. En dat dat verlenen van euthanasie voor mij als arts geen peulenschil is.”

Want hoe is het voor u als arts?

“Willens en wetens iemand laten sterven went nooit, hoezeer ik geloof in mijn werk en met hart en ziel mensen met een doodswens bijsta. Het is groot en spannend, en soms ook buitengewoon

schrijnend. Het is soms niet te vatten hoeveel pech een mens kan treffen. De meeste patiënten die een beroep op me doen willen niet dood, ze willen dat het lijden stopt, ze kunnen het leven niet meer dragen. Ik gun iedereen zeggenschap over zijn eigen einde, mits het verzoek voldoet aan de eisen van de wet. Daar kan ik bij helpen. Gelukkig ben ik bij de daadwerkelijke uitvoering nooit alleen, altijd met een verpleegkundige. We kunnen samen onze gevoelens delen.”

Waarom bent u dit werk gaan doen?

“In mijn bestuurlijke loopbaan in de zorg was ik vooral aan het regelen en organiseren. Dat gaf me voldoening, maar ik was ooit dokter geworden om mensen in nood te helpen, om dichtbij hen te staan. In de zomer van 2014 las ik in de krant een interview met mijn huidige collega Gerty Casteelen, waarin ze bevlogen vertelde over haar werk als arts bij Expertisecentrum Euthanasie voor mensen met een psychiatrische aandoening. Ik was gefascineerd.”

Wat fascineerde u?

“Hoe complex, boeiend en fijn het is om mensen te kunnen ondersteunen bij een moeilijk besluit als euthanasie, want daar is veel moed voor nodig. Wat me ook triggerde in Gerty’s verhaal is het psychiatrisch lijden dat ze beschreef. Dat herken ik van mijn eigen gezinssituatie. Zowel mijn eeuwig piekerende vader als mijn jongste broer zijn eenzaam gestorven. Mijn vader overleed in 1996 aan een hartstilstand. Vier jaar later maakte mijn jongste broer Wilfred op zijn 36ste een einde aan zijn leven. Hij was niet in staat om zich los te maken van zijn jeugd.”

Wat voor jeugd was dat?

“Ontregelend en onveilig. Ik ben de oudste in een gezin van vier kinderen, zeven jaar na mij kwam mijn zusje, mijn broers zijn twaalf en veertien jaar jonger. Onze vader was getekend door ongelukkige kinderjaren in pleegfamilies en maakte in de oorlog een foute keuze. Hij kreeg vier jaar jeugddetentie, maar kon daarna niet uit de voeten met het label ‘fout’. Dat vertaalde zich in nihilisme en een absoluut wantrouwen in de mens. Altijd bleef hij op voet van oorlog, met iedereen om zich heen. Mijn moeder, ook kind van de oorlog, nestelde zich in de slachtofferrol. Zo jong als ik was, probeerde ik te bemiddelen en ruzies of erger te voorkomen.”

Wat deed uw vaders belaste verleden met u?

“Sterk zijn was mijn overlevingsmechanisme. Mijn mazzel was dat ik school altijd heerlijk vond. Leren, studeren, hard werken: dat is altijd mijn motor in het leven geweest. Anders was dat voor mijn jongste broer. Hij werd depressief en kon geen hulp →

→ accepteren. Zijn psychisch lijden was groot en ik heb zijn dood niet kunnen voorkomen.”

Hoe beïnvloeden deze ervaringen u als arts?

“Je kunt dit werk niet doen zonder een diepe empathie met de medemens. Ik wéét hoe diep en intens mensen kunnen lijden, ook psychisch. Daarom ben ik extra gemotiveerd om psychiatrische patiënten bij te staan. Een groep psychiaters rept in de media geregeld over de te jonge leeftijd van psychiatrische patiënten die sterven met behulp van euthanasie. Zij bestempelen hen als mogelijk niet voldoende wilsbekwaam om een dergelijke keuze te maken. Dat raakt me. Want waar ze aan voorbij gaan is de lange lijdenstijd van deze patiënten. Het gaat mij niet om hun leeftijd, maar om de tijd dat deze jonge mensen al ernstig hebben geworsteld. Als ik de beweringen van de psychiaters in de media voorbij zie komen, denk ik: wees behoedzaam met wat je zegt. Voor mij

geldt dat ik trots en dankbaar ben dat ik mensen die ondraaglijk en uitzichtloos lijden mag helpen aan een waardig levenseinde.”

Bent u bezig met uw eigen dood?

“Waardig sterven blijft een brandend thema, ook voor mij. Ik word 75, ook privé heb ik te maken met mensen die tobben met hun gezondheid en sterven, dat is de levensfase waarin ik me bevind. Tijdens euthanasietrajecten zie ik hoeveel moed het vraagt om in eigen regie het leven los te laten, om je te onthechten van alles en iedereen, inclusief jezelf. Kan ik dat ook, als het niet meer gaat? Ik denk dat ik dat pas weet als het echt zover is.”

Naast *Slotakkoord* (2025, Just Publishers), schreef Stadtman het persoonlijke *Op voet van Oorlog* (2016, Atlas Contact) over haar aangrijpende familiegeschiedenis.

Lees 2024 in beeld, het jaarverslag van Expertisecentrum Euthanasie

Het nieuwe jaarverslag van Expertisecentrum Euthanasie is verschenen: *2024 in beeld*. Daarin leest u hoe het expertisecentrum in 2024 meer artsen heeft ondersteund bij het zelfstandig uitvoeren van euthanasieverzoeken. Het aantal aanvragen voor een consulent euthanasie én het aantal artsen dat een nascholing volgde, is flink gegroeid. Ook leest u hoe de zorg voor patiënten met psychisch lijden verder is versterkt.

Expertisecentrum Euthanasie vindt dat euthanasie in beginsel thuis hoort in de behandelrelatie tussen arts en patiënt. De focus ligt op het delen van expertise, met als resultaat dat steeds meer behandelaren euthanasieverzoeken zelf willen, kunnen en daadwerkelijk oppakken.

De financiële steun van Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie is voor deze beweging in de praktijk onmisbaar, nu en in de toekomst.

Via de QR-code kunt u het volledige verslag lezen op de website van het expertisecentrum.

Bestuurslid gezocht met financiële achtergrond

Wilt u zich inzetten voor het verbeteren van de euthanasiezorg in Nederland?

Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie zoekt een nieuw bestuurslid met affiniteit voor financiën. Bestuurlijke ervaring is een pré. In deze betekenisvolle functie draagt u bij aan de continuïteit en ontwikkeling van de euthanasiezorg in Nederland.

Het bestuur bestaat uit vijf leden en vergadert circa vijf keer per jaar in Den Haag. Daarnaast vraagt de functie inzet voor bestuurlijke taken en deelname aan het auditcomité. Bestuursleden zijn ook geregeld aanwezig bij de Vriendenbijeenkomsten, waar steun en verbondenheid samenkomen. Deze bijeenkomsten worden als warm en inspirerend ervaren.

Bestuursleden werken op vrijwillige basis en ontvangen een reiskostenvergoeding.

Bent u geïnteresseerd? Bekijk de volledige vacature op www.expertisecentrum euthanasie.nl/vrienden of scan de QR-code.

Kent u iemand die geschikt zou zijn? Draag hem of haar gerust voor!

Bestedingen van Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie in 2024, in procenten.

Bron: jaarrekening Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie 2024

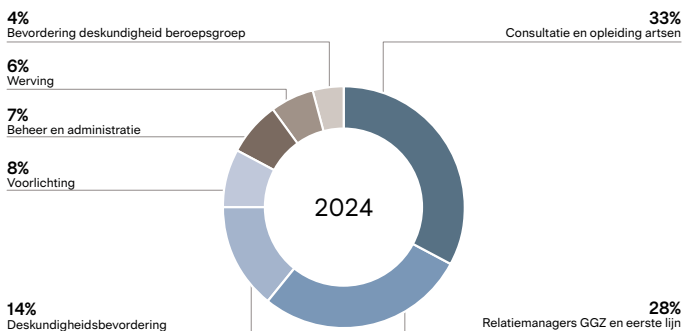

foto: Maartje Geels

Open ramen

Leef mee met onze columnisten.
Deze keer: **Esther Pans**, Juridisch adviseur
Expertisecentrum Euthanasie.

Hoe gaat het met de euthanasiepraktijk in Nederland? Welke kant gaan we op? Daar hebben wij in ons land een verbluffend scherp zicht op. In sommige Europese landen met een euthanasiepraktijk is het al uiterst moeilijk om te achterhalen hoevéél euthanasieën er per jaar worden verleend (Spanje) of is er grote onzekerheid over de aantallen vanwege een praktijk van 'niet melden' (België, met name Wallonië). In Nederland staan de ramen wijd open. Wij hebben een breed, betrouwbaar zicht op de euthanasiepraktijk.

Onlangs verscheen het jaarverslag 2024 van de Regionale Toetsingscommissies Euthanasie (RTE). Het eerste wat opvalt is dat euthanasie in Nederland in steeds meer gevallen wordt verleend. Al 20 jaar is het aantal euthanasie-uitvoeringen stijgende. In 2024 waren het er bijna 10.000: een stijging van 10% ten opzichte van het jaar daarvoor. Als wij nog wat verder terug gaan in de tijd, naar het jaar dat de Nederlandse euthanasiewet (Wtl) in werking trad (2002), dan gaat het zelfs om een verviervoudiging van het aantal uitvoeringen. Euthanasie komt ook vaker voor in verhouding tot het totale aantal sterfgevallen per jaar. Het afgelopen jaar ging het van alle sterfgevallen in Nederland in 5,8% om euthanasie, in 2018 was dat nog 4,0%.

Wat vinden wij daarvan? Dat is lastig te zeggen. Zo lang een euthanasietraject zorgvuldig, zorgzaam en deskundig gebeurt, zijn de

aantallen wat mij betreft niet zo belangrijk of veelzeggend. Die houding heeft te maken met het wettelijk kader. De Wtl is een wet die uitgaat van "open normen". Of een euthanasie mag of niet wordt in de kern bepaald door twee zorgvuldigheidseisen: een vrijwillig en weloverwogen verzoek en ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Het gaat erom of de arts die het euthanasieverzoek beoordeelt tot de overtuiging kon komen dat hiervan sprake was. Van geval tot geval bepaalt de uitvoerend arts in feite zo waar de grenzen liggen. Daarna wordt elk individueel geval multidisciplinair getoetst aan de wet (door de RTE).

Alle oordelen van de RTE tezamen hebben geleid tot een fijnmazig normatief kader (te vinden in de EuthanasieCode), met speciale regels voor allerlei bijzondere situaties, zoals euthanasie bij dementie, bij psychische aandoeningen, bij stapeling van ouderdomsaandoeningen en voor duo-euthanasie. Toen ik het jaarverslag las, rees daaruit voor mij het beeld op van een zorgvuldige, transparante en menselijke euthanasiepraktijk, waarbij dokter en patiënt steeds in gezamenlijkheid op zoek zijn naar een oplossing voor situaties van ernstig lijden. In het jaarverslag kun je in alle openheid nalezen wat daarbij de overwegingen zijn geweest. Wat mij betreft is dat het belangrijkste: zicht op de casuïstiek. Wat gebeurt er, waarom gebeurt dit en hoe gebeurt het? Naar mijn idee is het van onschatbare waarde dat we niet hoeven gissen. Laat het daglicht maar volop schijnen op onze artsen, verpleegkundigen, patiënten en naasten.

— Ingezonden —

Dag liefste Kees

Het is 24 juni 2024, een paar minuten voor 11:00 uur. We zitten naast elkaar met de armen om elkaar heen op de gele bank in de serre, tussen de vele planten waar we zo van houden, met uitzicht op onze prachtige tuin. Het is warm buiten, de tuindeuren staan open, de zon schijnt en de vogels zingen. Het lijkt alsof ze extra hun best doen omdat ze weten wat er gaat gebeuren.

De bel gaat en Jim en Gerard stappen binnen. Er wordt niet veel gezegd. Alles is in de weken ervoor al besproken en we weten hoe het werkt.

Kees en ik geven elkaar een dikke kus. De liefste en langste ooit. Ik hou van je. Dit was de laatste kus van een lange reeks die we elkaar de laatste maanden iedere dag veelvuldig gaven. Afscheid.

Jim bracht het slaapmiddel in en binnen een minuut was Kees in slaap. Een diepe slaap. We legden hem op de bank en ik bleef naast hem zitten. Na een minuut bracht Jim het tweede medicijn in. Jim voelde de pols van Kees en na een paar minuten liet hij weten: 'Kees is overleden'. En toen gaf ik hem de allerlaatste kus op zijn voorhoofd. Dag liefste Kees.

De sfeer was rustig en vreedzaam. Jim en Gerard bleven nog even wachten tot de schouw-arts kwam om de dood van Kees officieel vast te stellen. Vijf minuten later was iedereen vertrokken.

Het was goed zo. Als ik naar Kees keek, voelde ik opluchting. Eindelijk, ging er door me heen: Rust. Kees had de rust waar hij de laatste weken zo naar verlangde. Het was zo druk in zijn hoofd de laatste tijd. Zo van alles in de war in zijn hoofd. En nu was het stil. Alsof hij rustig lag te slapen. Nog net geen glimlach om zijn mond maar dat scheelde niet veel. En na alle drukte van de laatste weken voelde ik ook rust. Het is goed zo. Kees was er aan toe. "Ik ben er klaar voor", had hij meerdere keren laten weten de afgelopen week. Sterker nog: een aantal keren had hij zelfs gezegd: 'Ik begin er naar uit te kijken...'

Het is een goede beslissing geweest.

Marijke van Vuure
over de euthanasie van haar man

Agenda Vriendenbijeenkomsten 2025

4 juni

Euthanasiezorg bij dementie en bij een stapeling van ouderdomsaandoeningen
Drachten

5 september

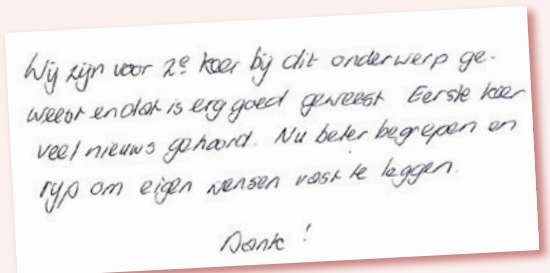
Euthanasiezorg bij psychiatrie
Zwolle (ook online)

8 november

Bijeenkomst voor naasten
Driebergen

We hopen u en uw introducés op een van onze bijeenkomsten te mogen verwelkomen.

U kunt zich inschrijven via expertisecentrum euthanasie.nl/vrienden, via de QR-code of telefonisch via de Vriendenadministratie: 070 891 26 21.

— Vriend na afloop van de Vriendenbijeenkomst van 4 april in Rotterdam —

Steun ons; word Vriend.

Als u nog geen Vriend bent van Expertisecentrum Euthanasie, dan kunt u zich aanmelden via de QR-code of via onze website: expertisecentrum euthanasie.nl/vrienden.

Met uw hulp kan het expertisecentrum:

- De continuïteit van euthanasiezorg garanderen
- Interne ontwikkelingen van Expertisecentrum Euthanasie vormgeven
- (Huis)artsen begeleiden bij euthanasietrajecten
- Nascholing voor (huis)artsen aanbieden
- Wetenschappelijk onderzoek doen
- Voortdurend werken aan maximale zorgvuldigheid
- Kennis over euthanasie en levenseinde bij Vrienden versterken

Vrienden ontvangen een uitnodiging voor Vriendenbijeenkomsten met actuele thema's en zijn van harte welkom om introducés mee te nemen. Deze bijeenkomsten kunnen ook online worden bijgewoond.

Daarnaast ontvangt u zes keer per jaar de nieuwsbrief 'Vrienden voor het Leven' met nieuws en updates over de euthanasiezorg en de ontwikkelingen binnen Expertisecentrum Euthanasie.

Doneer via NL36 TRIO 0391 1048 45 t.n.v. Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie o.v.v. 'gift'. Elke bijdrage, groot of klein, is van harte welkom.

Colofon

No 20, mei 2025

Vrienden voor het leven is een uitgave van Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie. De nieuwsbrief verschijnt zes keer per jaar (papier en digitaal). Donateurs ontvangen de nieuwsbrief gratis.

Stichting Vrienden van Expertisecentrum Euthanasie
Postbus 13480, 2501 EL Den Haag
070 891 26 21 (ma t/m vrij van 9.00 tot 17.00 uur)
vrienden@expertisecentrum euthanasie.nl
www.expertisecentrum euthanasie.nl/vrienden

Redactie Madeleine van Kampen

Aan dit nummer werkten mee Teus Lebbing, Marijke van Moll, Ellen Rentema, Hans de Haan, Maaïke van Wissen en Noesja Hoffschlag

Vormgeving Studio Het Mes

Copyright Teksten uit deze nieuwsbrief mogen uitsluitend na schriftelijke toestemming van de redactie worden overgenomen.